

Boulez, Proust i el temps: ocupar sense comptar

8 de gener de 2012

<https://sonograma.org/2012/01/boulez-proust-y-el-tiempo-ocupar-sin-contar/>

GILLES DELEUZE

Boulez ha plantejat sovint el problema de les seves relacions amb escriptors, poetes: Michaux, René Char, Mallarmé... Si és cert que el tall no és el contrari de la continuïtat, si el continu es defineix pel tall, es pot dir que el mateix gest construeix la continuïtat del text literari i del text musical, i fa passar els talls entre tots dos. No hi ha solució general: en cada cas, cal mesurar les relacions segons mesures variables i sovint irregulars. Però resulta que Boulez manté una relació completament diferent amb Proust. No una relació més profunda, sinó una relació d'una naturalesa diferent, i tàcita, implícita (tot i que sovint citi Proust en els seus escrits).

És com si ho sabés «de memòria» [parell «coeur»], per voluntat i per atzar[1]. Boulez ha definit una gran alternativa: comptar per ocupar l'espai-temps, o bé ocupar sense comptar[2]. Mesurar per efectuar les relacions, o bé, fer les relacions sense mesura. Precisament, el seu vincle amb Proust seria d'aquest segon tipus: Perseguir o ser perseguit («què vols de mi?»[3]), ocupar o ser ocupat sense comptar sense mesura? «La música sempre ha tingut aquest objecte: individuacions sense identitat, que constitueixen els "éssers musicals"»

El primer que Boulez capta a Proust és la manera com els sorolls i els sons s'enlairen dels personatges, dels llocs i dels noms als quals estan en principi vinculats, per formar «motius» autònoms que no cessen de transformar-se en el temps, disminuint o augmentant, afegint o sostret, variant la seva velocitat i la seva lentitud. El motiu estava primer associat a un paisatge o a una persona, una mica com un indicador, però ara és el mateix motiu el que es torna l'únic paisatge, variat, l'únic personatge, canviant. És forçós que Proust invoqui la frase i la música de Vinteuil per donar compte d'aquesta alquímia, present arreu a La Recherche, i que en faci un homenatge a Wagner (encara que Vinteuil se suposi molt diferent de Wagner). Boulez, alhora, ret homenatge a Proust per haver comprès profundament la vida autònoma del motiu wagnerià, en la mesura que passa per velocitats variables, travessa alteracions lliures, entra en una variació contínua que suposa una nova forma del temps per «els éssers musicals»[4]. Tota l'obra de Proust està feta així: els amors successius, la gelosia, els somnis [sommeils], etc., es desprenen tan bé dels personatges que es tornen ells mateixos personatges infinitament canviant, individuacions sense identitat: Gelos I, Gelos II, Gelosia III... S'anomenarà «bloc de durada», «bloc sonor sense parar variant», a semblant variable que es desenvolupa en la dimensió autònoma del temps. I la dimensió autònoma, no preexistent, que es traça alhora que el bloc varia, es dirà diagonal, per assenyalar millor que no es remet ni a la vertical harmònica ni a l'horitzontal melòdica com a coordenades preexistents[5]. L'acte musical per excel·lència, segons Boulez, consisteix a traçar la diagonal, cada cop en condicions diferents, des de les combinacions polifòniques, passant per les resolucions de Beethoven,

les fusions de l'harmonia i de la melodia a Wagner, fins a Webern que absolutitza tota frontera entre l'horitzontal i la vertical, produint blocs sonors per la sèrie, movent-los sobre una diagonal com a funció temporal única que distribueix l'obra sencera[6]. Cada vegada, la diagonal és com un vector-bloc d'harmonia i de melodia, una funció de temporalització. I la composició musical de la Recherche, segons Proust, es presenta així: blocs de durada sempre canviant, de velocitat variable i alteració lliure, sobre una diagonal que constitueix l'única unitat de l'obra, la transversal de totes les parts. La unitat del viatge no residirà ni a les vistes verticals del paisatge, que són com plans [coupes]harmònics, ni a la línia melòdica del recorregut, sinó a la diagonal, «d'una finestra a una altra», que permet fondre en un bloc de transformació o de durada la successió dels punts vists i el moviment del punt de vista[7].

* Traducció de «Boulez, Proust et le temps: occuper sans compter», text publicat a Claude Samuel (ed.), Éclats/Boulez, éds. Centre Pompidou, París, 1986, pàg. 98-100.

- [1] Deleuze al·ludeix al títol del llibre d'entrevistes de Boulez amb Célestin Deliège: *Par volonté et par hasard*, Seuil, París, 1975. (N. de t.) [2] Boulez, *Penser la musique aujourd'hui*, Denoël/ Gonthier, 1963, pàg. 107. [3] Títol de la tercera sonata de Boulez. Cf. Boulez «Sonata "que en veux-tu" (Troisième sonate)», en *Points de repère*, Seuil/Bourgois, 1981 (trad. cat.: *Punts de referència*, Gedisa, Barcelona, 1984, pp. 141-152) : sobre la influència de la literatura (Kafka, Mallarmé, Joyce) en el domini de l'organització i l'estructura mental d'una obra. (N. de t.) [4] Boulez, «El temps re-buscat», en *Points de repère*, op. cit., pp. 236-257 (traducció cat., op. cit., pp. 212-230). [5] Sobre la diagonal sonora i el bloc de durada, cf. Webern. I *Penser la musique aujourd'hui*, op. cit., pp. 137, 59 («Hauria constituït un bloc de durada, i introduït una dimensió diagonal que no es pot confondre d'ara endavant ni amb la vertical ni amb l'horitzontal»); *Points de repère*, op. cit., p. 159 (trad. cat., op. cit., p. 149). [6] Sobre Wagner, *Points de repère*, op. cit., pàg. 243-246 (trad. cast., pp. 218-222); sobre Webern, *Relieu d'apprenti*, op. cit., p. 372. [7] Cf. M. Proust, *À la Recherche du temps perdu*, La Pléiade, I, p. 655 (la unitat de *La Recherche* sempre és presentada com una diagonal).